

FEUILLETON

EEN VULGARISATOR VAN DE ANATOMIE VAN HET KAUWSTELSEL:
GERARD BLASIUS (1626-1682-1982)

C. GYSEL

Trefwoorden: Geschiedenis – Anatomie/Embryologie – Geneeskunde – Gerard Blasius

'O goude lettereeuw! o wyze lent!
O lucht vol geurs na 's onweers dreigement.'

Vondel!

(Inwyng der doorkluchtige Schoole 't Amsterdam (1632))

En decus Amstelii, Blasius, para clara sororum
Noster amicitiae suscipiendus amor;
Dum veterum abstrusos depromit in ordine sensus,
Atque novo veteres corrigit ore sonos
Suscitat et Medicos veterano dogmate mersos
Et docili juvenes instruit arte pios.
Sic plaudunt Medici, sic discunt vota nepotes,
Famaque, quam confers pluribus, una tua est.

Thomas Bartholinus (1661)²

Voor Gerard Blasius, in wiens huis Niels Stensen (1638-1686) op 27 april 1660 de ductus parotideus ontdekte, hebben de historici van de tandheelkunde weinig of geen aandacht. Daarenboven zijn de medische bio-bibliografieën niet eensluitend omtrent de betekenis van zijn werk, noch over zijn levensomstandigheden, mede omdat zij de geschiedenis van de Nederlandse letteren verwaarlozen. De 350e verjaring van de stichting van de 'Doorluchtige Schoole' van Amsterdam, waaraan Blasius als eerste hoogleraar in de geneeskunde was verbonden, is dan ook een goede gelegenheid om een en ander nader te belichten.

Het Amsterdamse Athenaeum en de benoeming van Blasius (1632-1660)

1. Stichting en eerste bloei

Ondanks het verzet van Leiden werd het Athenaeum te Amsterdam op 8 januari 1632 ingewijd om aan

'de kinderen die alhier de Latynsche scholen frequenteren, meestendeels te vroege, voordat zij de beginselen der philosophie, nodigh tot het vervolgen van haar studien, ghevat hebben . . .'

de gelegenheid te geven zich beter op de Universiteit voor te bereiden en ook om te vermijden dat zij daar te vroeg

'doordien zij uytten ooghen van haren ouden sijnde, gheen ontsagh aldaer onderworpen sijn, tot de desbauches gheraecten.'

De eerste twee hoogleraren waren reeds beroemd: Gerardus Joannes Vossius (1577-1649), veelzijdig humanist, voor de geschiedenis en Caspar Barlaeus (1584-1648), gewezen theoloog en Latijns dichter, voor de filosofie. Hun openbare colleges waren van 9 tot 11 uur ook bestemd voor de burgers, omdat de kooplieden en bankiers dan om 11 uur van het auditorium naar de beurs konden gaan: deze was open van 11 tot 12 uur. Later volgden nog leerstoelen voor wiskunde (1634), rechten (1640) en theologie (1686).³⁻¹³

De melancholieke, te Antwerpen geboren, Barlaeus, die om den brode geneeskunde had gestudeerd, kreeg twee opvolgers: Johannes Klencke (1618-1668) en Arnoldus Senguerdus (1610-1667). David Blondel (1590-1655) verving Vossius. Met deze figuren van het tweede plan taande reeds de eerste glorie van de nieuwe stichting. Na Senguerdus werd de filosofie gedoceerd door Joannes de Raey (1622-1701), een door Regius (1598-1679) te Utrecht gevormde arts, die reeds te Leiden het Cartesianisme poogde te verzoenen met het Aristotelisme. Aan een leerstoel voor geneeskunde bestond voorlopig geen behoefte. Bij Van Eeghen kan men op pag. 87 lezen dat 'de eerste medicus als hoogleraar in 1640 werd aangesteld', maar dit moet haast wel een drukfout zijn.¹³

Aan de 'Illustre Schoole' had men onderdak gegeven in de kerk van het voormalige St. Agnietenklooster,¹⁴ waar ook de Stadsbibliotheek, sedert de alteratie in 1578 in de Nieuwe Kerk gehuisvest, tot 1838 werd ondergebracht:

'het onderste tot een Pakhuys latende; het twee verdiepte tot het Auditorium of Les-plaatse met Stoel, Banken en andere nootzaackelyckheden bequaam makende; het derde en bovenste tot de Bibliotheek, Boeckery ofte Boeck-kamer, latende . . .' (Commelyn, p. 995).¹⁵

Volgens Wagenaar, die Blasius niet telt onder Amsterdams 'vermaerde persoonadjen', bepaalden de burgemeesters in 1668 de rang der hoogleraren.¹⁶ De voorrang werd gegeven aan de hoogleraar in de rechten, daarna kwamen twee in de filosofie, één in de geneeskunde en één in de welsprekendheid en de Griekse taal.

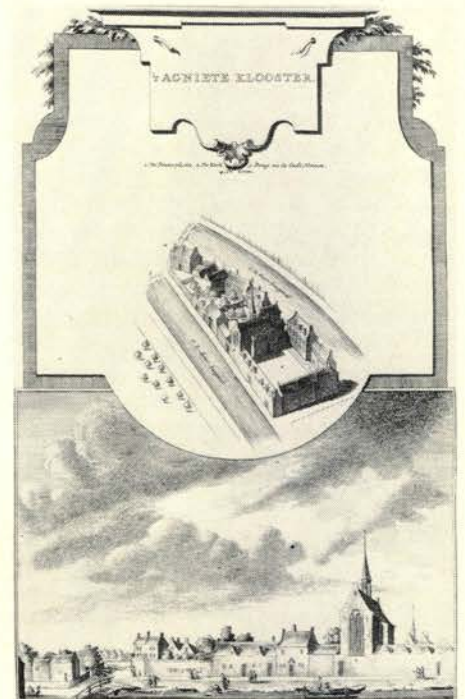
2. De geneeskunde te Amsterdam

Nicolaas Tulp (1593-1674) had in 1637 het

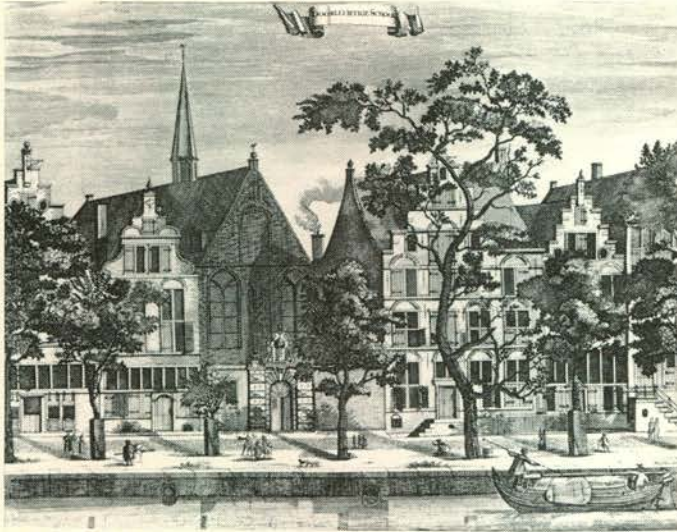
Samenvatting:

Gerard Blasius is de eerste hoogleraar in de geneeskunde aan het in 1632 gestichte Athenaeum Illustre te Amsterdam (sedert 1877 universiteit). Hij werd vermoedelijk in 1626 geboren; hij overleed echter niet in 1692, zoals blijkbaar algemeen wordt aangenomen, maar tien jaar eerder: volgens de registratie in het Gemeentelijk Archief van Amsterdam werd hij op 26 september 1682 begraven. In Leiden was hij leerling van Albert Kyper, Falcoburgius, Heurnius en Wallaeus. Hij stichtte te Amsterdam een 'Collegium privatuum' voor de studie der anatomie. Te zijnen huize ontdekte N. Stensen de ductus parotideus. Blasius heeft tal van publikaties nagelaten: 30 boeken. Zijn levensomstandigheden zijn o.a. bekend uit de literaire produktie van zijn broer Johannes Blasius, advocaat en letterkundige, met een speciale belangstelling voor de geneeskunde.

Collegium medicum Amstelodamense gesticht. Op de lijst van de 'Inspectoren' van dit Collegium komen de namen voor van Sylvius (1651), Deyman (1653) en Piso (1665), maar niet van Blasius. Het veel oudere *Chirurgijngilde* kon bogen op een sedert 1578 aangestelde *praelector anatomiae et chirurgiae*. Dit ambt werd ten tijde

Afb. 1. Het Agnietenklooster, een van de twintig door Wagenaar beschreven en afgebeelde kloosters van Amsterdam.¹⁶ (Foto Stadsbibliotheek Antwerpen.)

Afb. 2. De Illustre School van Amsterdam. (Gravure uit Commelyn.¹⁵: Foto Stadsbibliotheek Antwerpen.)

Afb. 3. De Kleine Vleeschhal (rechts) aan de Nes. Voormalige St. Margariete Kerk. De Anatomiekamer bevond zich onder de zolderverdieping. (Gravure uit Commelyn¹⁵: Foto Stadsbibliotheek Antwerpen.)

van Blasius bekleed door de reeds genoemde Tulp. Deze werd opgevolgd door Joannes Deyman (1620-1666), die deze functie twaalf jaar vervulde. Daarna kwam Frederik Ruysch (1638-1731), die niet minder dan 65 jaar in functie bleef.

Sedert 1645 gingen er stemmen op om ook aan het Athenaeum een arts te benoemen. De humanist Salmasius (1588-1657), professor te Leiden, schreef op 5 februari 1646 tevergeefs aan Vossius om Kyper (1614-1655) aan te bevelen, die toen in de Sleutelstad natuurfilosofie doceerde. Pas op 27 juli 1651 besloten de curatoren een hoogleraar in de geneeskunde aan te stellen, maar zij slaagden er niet in, Johannes van Horne (1621-1670), hiertoe aangezocht, over te halen. Deze verkoos de leerstoel voor anatomie te Leiden, waar hij Falcoburgius opvolgde. Volgens D. J. van Lennep (*Memorabilia*, pp. 136 en 137) staat, op grond van de officiële *Acta*, alleen vast dat Blasius op 27 juli 1660 werd benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de geneeskunde en de botanie.¹⁷ Dit ambt aanvaardde hij op 5 oktober 1660 met een inaugurele rede in het Latijn, waarin hij sprak over 'datgene wat de mens aan de natuurlijke aanleg, en datgene wat hij aan verworven vaardigheden dankt'. Moet men hieruit besluiten dat aan het Athenaeum vóór 1660 in het geheel geen onderwijs in de geneeskunde werd gegeven? Stellig niet.

3. De aanvang van Blasius' onderwijs

Van Lennep¹⁷ schrijft:

'Recto tamen ut puto, Seleynsius in Commentariis jam d. 7 oct. 1659 Medicinae professionem auspicatum scripsit Blasium, cum exstet hujus oratio, illo anno habita, de noviter inventis.'

Bovengenoemde, bij Valckenier te Am-

sterdam verschenen, rede werd door Blasius uitgesproken 'cum ibi praelectiones medicas auspicaretur'. In 1659 was hij dus reeds 'praelector' en het is in deze hoedanigheid dat hij N. Stensen onder zijn leerlingen telde. Tevoren moet hij toestemming hebben gekregen om colleges te geven, echter zonder bezoldiging en zonder het recht, openbare disputaties te presidenten. Arnoldus Senguerdus vermeldt immers in de opdracht aan Tulp van zijn in 1662 verschenen *Osteologia* dat hij 'enkele jaren geleden' als voorzitter moest optreden, toen Blasius' leerlingen over geneeskundige onderwerpen debatteerden:¹⁸

'Ante annos aliquot studiosi quidam, tunc temporibus discipuli Viri Clarissimi D. Gerardi Blasii, Medicinae in Illustri nostro Gymnasio professoris celeberrimi, collegiae conjunctissimi, jam plerique gradu Academico ornati, communicato cum praeceptore suo consilio, rogarunt, ipsis concederem, sub meo presidio, publice disputando se exercere in iis quae corporis nostri constitutionem spectant: quoniam D. Blasium quoque scriptis, editisque libris celeberrimum, publicum profitendi et praesidendi munus in se necdum suscepit . . .'

'Enkele jaren geleden' is echter een vage uitdrukking: omtrent het juiste tijdstip, waarop Blasius zijn 'vrije' onderwijs begon te geven, tasten wij in het duister. Hijzelf is hierover in de *Dedicatio* van zijn *Medicina Universa* (1665) ook niet duidelijk:

'Tandem, anno nempe 1659 placuit illi, in cujus manu sunt sortes hominum, me summis laboribus annitentem humo tollere, atque ad publicam Cathedram vocare, quo ex eâ et docendo, et disputando, quae hactenus privatos inter parietes proposeram.'

4. Het leerambt van Blasius

Of Blasius alle geneeskunde kan hebben onderwezen, is op zijn minst genomen twijfelachtig⁸: zeker geen chirurgie, wel pathologie en therapie. Colleges hierover gaf hij in het auditorium van het Athenaeum, die over botanie in het Binnengasthuis, waarnaar de 'medicinale Cruythof' in 1658 van de Reguliershof was overgebracht.¹⁹ Misschien gaf hij ook klinisch onderwijs in het St. Pietersgasthuis, waar hij over zes bedden kon beschikken.^{20 21} Alhoewel zijn leeropdracht de anatomie niet afzonderlijk vermeldt, behoorde ook dit vak stellig tot zijn onderwijsgebied.²² Secties verrichtte hij zowel in het Stadsgasthuis²¹ als in het Anatomisch Theater van het chirurgijngilde in de Vleeschhal, maar niet, zoals Woerdeman meende,²³ in het Waaggebouw, dat pas in 1691 tot dit doel werd verbouwd²⁴ en ook niet in de collegezaal van het Athenaeum, zoals onlangs werd vermeld.²⁵ Volgens bovengenoemde *Dedicatio* gaf Blasius tevens onderricht in de scheikunde:

'Informatio longo tempore privata sola fuit, dum Collegia omnis generis, Anatomica, Pharmaceutica, Chymica, Medicinae Institutionum, Practica, Chirurgica, aliaque discipulorum in gratiam, institui, saepiusque iteravi . . .'

De levensloop van Gerard Blasius

1. Geboortjaar

Men heeft het geboortjaar berekend op grond van zijn inschrijving te Leiden:²⁶ op 4 juli 1645 als twintigjarige 'Holsatus', student in de filosofie. Blijkbaar werd niet de juiste leeftijd opgegeven want op 25 maart 1656 meldt Gerard Blasius zich opnieuw aan, nu als 29-jarige Amstelodamensis,

Afb. 4. Portret van Gerard Blasius, gedateerd 1665. Gravure door A. van Zylvelt. Boven rechts: wapenschild en lijfspreuk: 'Recto Pectore'.

GERARDI LEON. BLASII
AMSTELODAMENSIS,
Medicinz Doctoris
ORATIO
INAUGURALIS
De iis
Quæ Homo Naturæ, quæ Arti, debeat,
Recitata
In Illuſtri AMSTELODAMENSIVM Athenæo
v. Octob. Anno c1616 c17
Cum M E D I C I N E P r o f e s s i o n e m
ordiretur.

AMSTELODAMI,
Apud PETRUM VAN DEN BERGH
c1616 c17

Afb. 5. Titelblad van Blasius' tweede oratie. (Exemplaar van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam.)

GERARDI LEON. BLASII
AMSTELODAMENSIS
Medicinz Doctoris
ORATIO
INAUGURALIS,
DE
NOVITER INVENTIS,
Habita
In Illuſtri Amſtelodamenuſum Gymnaſio,
vii Octob. c1616 c17,
Cum ibi P r e l e c t i o n e s M e d i c a s a u ſ ſ i c a t u r.

AMSTELODAMI,
Ex officina EGIDII VALCKENIER.

Afb. 6. Titelblad van Blasius' eerste oratie. (Exemplaar van de Bibliothèque Nationale de Paris.)

doctor in de geneeskunde. Hij zou dus niet in 1625 maar in 1627 zijn geboren. Anderzijds staat op zijn, in 1665 door A. van Zylvelt (1640-1695) vervaardigd, portret het opschrift 'Ætate XXXIX', wat 1626 als geboortedatum doet vermoeden.

2. Opleiding

Volgens Paquot begon Blasius zijn geneeskundige studies in Kopenhagen,²⁷ echter niet bij Kasper I Bartholinus (1585-1629), zoals Portal beweert,²⁸ maar bij Th. Finck (1561-1656) en O. Wormius (1588-1654), respectievelijk schoonvader en zwager van Kasper I en bij de anatoom Simon Pauli (1603-1680). Toch opteert hij te Leiden eerst voor de faculteit van wijsbegeerte en letteren, waar hij zich in de natuurfilosofie (dus fysiologie) bekwaamt onder leiding van Albert Kyper (1614-1655), de latere hoogleraar in de geneeskunde te Breda (1646-1650) en te Leiden (1650-1655). In de geneeskunde werd hij opgeleid door

de Leidse leermeesters van Thomas Bartholinus.²⁹ Volgens de akten van de senaat promoveerde hij op 22 mei 1648:

'Visus est dignus Gerardus Blasius, cum in Senatu pro summo in Medicina gradu disputasset, cui gradus is conferretur, quem illi contulit D. Magnificus Heurnius.'³⁰

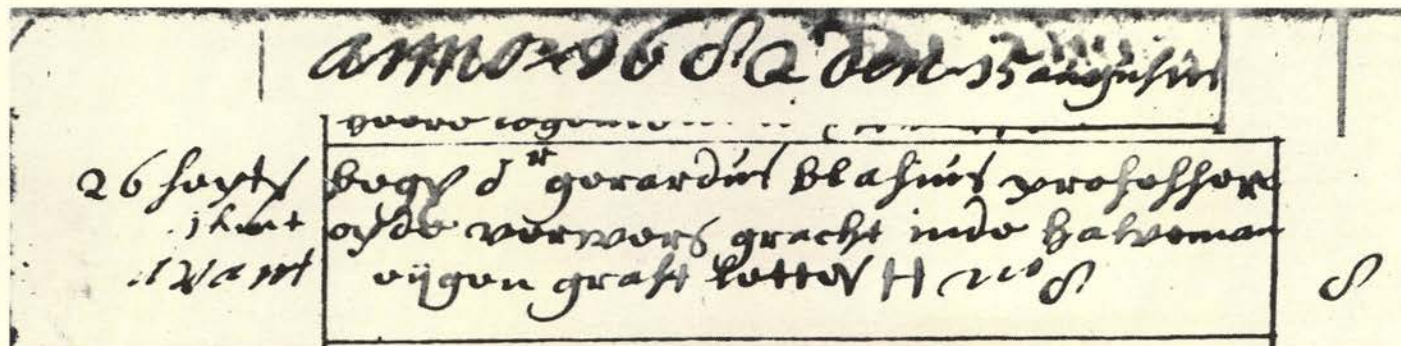
3. Carrière

In *Medicina Universa* (1665) schrijft Blasius dat hij eerst te Leiden praktizeerde, echter niet dat hij daar ooit doceerde, zoals De Lint en Dobson beweren.^{31 32} In 1660 werd hij benoemd tot Stadsdoctor van Amsterdam en op 27 januari 1666 tot gewoon

hoogleraar in de geneeskunde met een van f 500,— tot f 900,— verhoogde wedde. Vier jaar later bekleedt hij ook het ambt van bibliothecaris met een extra salaris van f 300,—, maar hij heeft op dit gebied geen enkel spoor van zijn werkzaamheid nagelaten.³³ Volgens Portal²⁸ was zijn natuurkundig kabinet beroemd en verwierf hij met zijn praktijk een groot fortuin, wat Blasius trouwens zelf toegeeft:

'Praxis luculenta et opulenta satis et in Lugduno Batavâ Republica primis annis obtigit; et adhuc hodie in Patriâ nostra Amstelodamensi obtigit.'

In 1681 werd hij gekozen tot lid van de 'Academia Caesarea Naturae Curiosorum' en kreeg er de naam Podalirius secundus. Intussen was hij de medestichter – zo niet de stichter – van het *Collegium privatum Amstelodamense*, een gezelschap van

Afb. 7. Registratie van Blasius' begrafenis in het archief van de Zuiderkerk. (Foto Gemeentelijke Archiefdienst Amsterdam.)

negen practici of studenten, waartoe ook Swammerdam (1637-1680) en zijn vriend Sladius (1628-1689) behoorden. Zij kwamen min of meer regelmatig bijeen om secties te verrichten op verschillende dieren en zij verbonden zich, hun waarnemingen gezamenlijk uit te geven. Het Collegium kende slechts een kort bestaan: van 14 november 1664 tot 3 mei 1672. Blasius is de auteur of uitgever van een dertigtal geneeskundige werken; deze zijn verschenen tussen 1647 en 1681.

4. Dood

Volgens de oudere geschiedschrijvers is Blasius in 1782 overleden,^{27 28 35-38} maar andere auteurs, die zich allen beroepen op D. van Lennep, geven een andere, zeer precieze datum, namelijk 25 maart 1692.^{34 39-43} Banga vermeldt beide jaartallen, zonder een keus te maken.⁴⁴ Wél stelt hij vast dat de aanstelling van Petrus Bernagie tot opvolger van Blasius in het Athenaeum 'zekerlijk heeft plaats gehad in of na 1682, in welk jaar hij de Amsterdamsche Apotheek heeft uitgegeven' en niet in 1692, getuige een uitspraak van de heelmeeester P. A. Verduin (1625-1700):

'Petrus Bernagie, toen ter tyd Voorlezer in 't Illustre School te Amsterdam (onder de) zeer ervarenene Genees-Heeren (wier oordeel hij vroeg aangaande) een groot en veroudert klier-gezwel aan de rechter Kaak door de scheiding afgezet bij Clara Jacobi, een Vrouw van 43 jaaren, geboortig uit Langedijk, een Dorp in Noord-Holland (die bij hem kwam in de maand May Anno 1689).'⁴⁵

Daarenboven werd Blasius – steeds volgens Van Lennep¹⁷ – in het jaar 1682 als bibliothecaris opgevolgd door Cornelius Danckerts (p. 97) en als rector van de 'kruidtuin' door Joannes Commelinus (p. 141). Dit alles wijst erop dat onze geleerde in 1682 alle activiteit had stopgezet, want nadien is van deze veelschrijver geen enkel boek meer verschenen. Was hij dan gedurende tien jaren tot niets meer bekwaam?

Mede in aanmerking genomen de omstandigheid dat destijds ziekte geen aanleiding gaf tot ontslag uit een openbaar ambt, lijkt 1682 ons als sterfjaar a priori waarschijnlijker dan 1692. En inderdaad, Van Lennep moet op een dwaalspoor zijn gebracht, want in de Gemeentelijke Archiefdienst van Amsterdam zoekt men tevergeefs naar een sterfgeval op 25 maart 1692, terwijl men daarentegen op de microfiche 1092/50 kan lezen dat op 26 september 1682 te Amsterdam is begraven:

'Dr. Gerardus Blasius, professor op de verwersgracht in de halve maan. Eigen graf. Letter H., No 8.'

Het staat dus buiten twijfel dat het derde eeuwgetij van Blasius' dood samenvalt met de 350e verjaardag van de stichting van de Illustre School.

De familie van Gerard Blasius

Als de medische geschiedschrijver A. Chéreau schrijft over 'les trois Blaes', vergist hij zich slechts ten dele.³⁷ Ongetwijfeld zijn er drie, die zich op de een of andere wijze voor de geneeskunde verdienstelijk hebben gemaakt, maar zij verhouden zich niet tot elkaar als grootvader, vader en zoon.

1. Johannes Leonardus Blaes (1639-1672)

Johannes is niet de vader van Gerard maar zijn jongere broer. Hij was ook geen geneesheer, maar 'Advokaat voor den Ed. Hove van Holland en West-Friesland t' Amsterdam resideerende', en veel meer een letterkundige dan een geleerde op het gebied van de biologische wetenschappen. Volgens Van der Aa, die van hem een bundel rijmen en een 'bly-eyndend treurspel' vermeldt, 'nam zijn Muse echter geen hoge vlucht'.³⁹ Niettemin loont het de moeite deze bandjes door te bladeren, want men treft er belangrijke gegevens over de familie Blaes in aan.

Fidaments kusjes, Minnewijzen en By-Ryemen aan Celestyne (1663) zijn opgedragen aan:

'Mijne oude Eerwaarde moeder Hillegonda Bartelings, weduwe wylen Leonard Blasius, (in zijn leeven) Raad en Generaal Opperbouwmeester

Nederlands
Versterk-Recht/
Waer na de Erf-goederen, sonder Testament, in de 7 Vereenighde Provintien worden verdeelt.
Samen gestelt door; D. I. B. Advocaet.
I D E M,
t siechter gebuyet om in te stellen alderhande Contracten/ Huwelijckse Doopvanden/ Testamenten/ Obligatien/ Koop- en Quat-rebullen/ &c.
Door V. D. M. Notaris.

'Amsterdam, toesp Marcus Doornick, op de Middeldam, 1671.

Afb. 8. Vermoedelijk portret van Johannes Blasius. (Foto Universiteitsbibliotheek Amsterdam.)

by zijn Koninklijke Majesteyt van Deenemarken Christiaan IV Hoog-loflijcker gedachtenis,'

die sedert 19 jaar overleden is (dus in 1644). Wij vernemen er ook uit dat de schrijver op 13 april 1663 vierentwintig jaar is geworden, dat Gerardus Blasius 'sijn eenige broeder' is, Mijnheer Pieter Wibouts tot Haarlem zijn oom en de Heer Wilhelm Worms (1623-1685) – zoon van Ole Worms (1588-1654) –

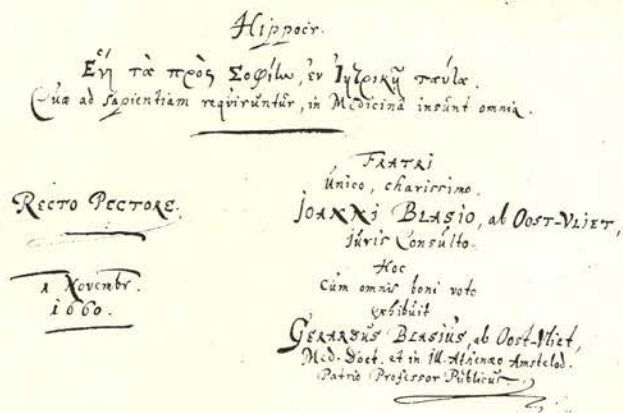
'meester der vrije konsten, Doctor der Medicijne en Professor in de Koninklijke Hooge Letter-School tot Koppen-Hoven, zijn toegedaane Vriend en Neef.'

In *Geslacht-Boom der Goden en Godinnen met hun vergode nakomelingen waar achter Bij-gevoegde mengel-dichten van diergelijke stof* (1661) komt een gedicht voor, luidende 'Aen mijn eenige Suster Eleonora Blasia op de dood van haar Papegay'; een ander is getiteld 'Aen mijn Schoon-Suster Mejuffer Kornelia van Ottinga, Huysvrouw van mijn Heer Broeder Geeraard Blasius, der Medicijnen Docter en Professor in sijne doorluchtige vaderlijke Hooge-School t' Amsterdam', en een derde: 'Aen mijn Heer en gunstige Neef, de Heer Thomas Bartholijn, der Medicijnen Doctor, en in de Koninklijke Hooge-School tot Koppen-Haaven Eer-Professor'.

Van veel groter belang is zijn *Album amicorum*, een handschrift met veel gekleurde tekeningen, o.a. van Romein de Hooghe (1645-1708) en met inscripties van bijna geheel het geleerde Nederland uit het midden van de 17e eeuw, meer in het bijzonder van de hoogleraren in de geneeskunde: Johannes van Horne, Johannes Antonides van der Linden, Adolf Vorstius, Franciscus de le Boë Sylvius, Henricus Regius Diemerbroeck en Henricus Eyssonius. Andere vooraanstaande artsen zijn Everardus Padderbrugge, een vriend van Swammerdam; Adriaan Koerbach, de veroordeelde aanhanger van Spinoza; Schroockius, 'Med. Doct. et gymnasiarcha Lugd. Bat.'; Joh. Bapt. van Lamzweerde en Olaus Borrichius. Verder mogen nog worden genoteerd de theoloog Triglandius, de Cartesiaanse wijsgeer Heereboord en de dichters Constantijn Huygens, Vondel en Antonides van der Goes.

In het Leidse *Album Studiosorum*²⁶ staat Johannes Blasius ingeschreven op 8 februari 1655 als zeventienjarige voor de Geneeskunde en op 26 februari 1660 als twintigjarige voor de Rechten, maar al in 1659 noemt Vondel hem een 'Vryer der Rechtsgeleerdheid':

'Een ander zing, gelijk een lijster,
Ter liefde van een schone vrijster:

Afb. 9. Autograaf van Gerard Blasius in *Album Amicorum*. (Foto Universiteitsbibliotheek Amsterdam.)

Afb. 10. Wapenschild van de familie Blaes, in het *Album Amicorum*, getekend door een leerling van Gerard: D. Gisbertus de Farreris. (Foto Universiteitsbibliotheek Amsterdam.)

De trouwe vrijer Leeuwenaert,
Van edler min genoopt met sporen,
Wenst Rechtsgeleerdheid te bekoren,
Hem meer dan duizend vrijsters waard,
Bestemt ze in 't ende 's minnaars bede,
Hij triomfeert in krijg en vrede.'

Hij vertaalde in het Latijn een brief van Louis de Bils aan Thomas Bartholinus, uit het Latijn in het Nederlands diens antwoord hierop aan N. Zas, en uit het Duits *Acerra Philologica ofte vierhondert historien* (1666) van Laurembergh, hoogleraar in de geneeskunde te Rostock, wiens zoon te Leiden zijn 'Praeceptor ende Paedagogh' was. Deze reeks ongelijksoortige verhalen uit de Grieks-Latijnse en ook recentere literatuur zijn meestal van zedelesse voorzien. *Philippus, een Medicijnmeester gheneest den doodtkrancken Koningh Alexander* heeft bijvoorbeeld als slot:

'Een getrouw, vroom ende welervaren Medicijnmeester is goud waert, ende die soo een bekomt magh van geluk spreecken.' (p. 75.)

Het hoofdstuk *Van de Toeback* besluit als volgt:

'Toeback is wel gesont en goedt, gelyck wy hier te vooren geseit hebben, maar al te veel is ongesont; daarom moet men die met maet ghebruycken, want maet is in aller dingh het beste.' (p. 190.)

Verkozen als regent van de Amsterdamse Schouwburg nam Johannes Blasius deel in de strijd tegen het Kunstgenootschap *Nil Volentibus Arduum* en hij werd dan ook het mikpunt van menig schotschrift. Volgens J. te Winkel is het door zijn aandeel in deze strijd en niet door zijn 'middelmatige dichtvoortbrengselen' dat Johannes Blasius 'een man van beteekenis in de geschiedenis onzer letteren moet genoemd worden'.⁴⁰ Als rechtsgeleerde debuteert hij met een

Disputatio juridica inauguralis ad legem Juliam de adulteris (Lugd. Bat., 1660) en is hij de uitgever van Petrus Rebuffus' *In constitutiones regias commentarius* (1668) en van Brochorsts *Regulae juris antiqui* (1668). Sommigen menen dat hij de auteur is van *Nederlandts Versterfrecht* (1671), waarvan de titelprint dan zijn portret zou bevatten (zie afb. 8). Hij was in 1662 gehuwd met Maria Wiebouts, geboren op 31 december 1644, maar het is gebleken dat deze hertrouwde op 21 augustus 1674. Vermoedelijk is hij dus gestorven in 1672 of 1673, amper 34 jaar oud.

2. Abraham Blaes

Abraham is de op 4 juni 1664 geboren zoon van Gerard. Hij promoveerde waarschijnlijk in Harderwijk, want op de rol van de universiteit is hij er op 14 juli 1682 als 'M. cand.'⁴⁶ Hij oefende met succes de geneeskunde uit te Amsterdam en vertaalde in het Latijn (Amsterdam, 1682) de *Genees- en Heelkundige waarnemingen* (1668) van Job van Meekeren. Hij woonde op 'de Swanenburghwal over de Jacone weeshuys', waar zijn kind overleed: op 19 juni 1691 werd het in de grafkelder van Gerard bijgezet (Archiefdienst van de gemeente Amsterdam, microfiche 1092/119).

3. Andere kinderen van Gerard Blasius

Andere kinderen van Gerard Blasius werden geboren op 27 november 1651 (Wilhelmus en Cornelia), op 14 maart 1668 (Arnoldus) en op 16 februari 1670 (Joanna). Een kind van Blasius Gerart (sic) stierf op 19 juni 1662 en een zoon van Blasius Gerardus op 18 juni 1670 (cf. Gemeentelijke Archiefdienst, Amsterdam).

4. Herkomst van de familie Blaes

Bij Paquot leest men over Gerard Leonardus Blasius:

'Il est né à Oostvliet qui est un village de l'Isle de Cadsand près de Bruges et non pas à Amsterdam ni dans le duché de Holstein comme d'autres l'ont avancé.'²⁶

Dit wordt ogenschijnlijk door Blasius zelf bevestigd, want in *Album Amicorum* en op het titelblad van zijn *Observata anatomico-practica* (1674) noemt hij zich 'Gerardus Blasius ab Oostvliet', een dorp, volgens Mulder,⁴¹ 'thans in zee'. Ook zijn veel jongere broer noemt hij 'Joannes Blasius ab Oostvliet'. Wellicht echter zijn beiden in Denemarken geboren en betekent 'ab Oostvliet' slechts dat de familie uit Zeeland afkomstig is. Het heeft bijgevolg geen zin, Blasius te kenschetsen als 'flämischer Mediziner' (in Lobies⁴⁷). Ook is het zeer onwaarschijnlijk dat Blasius eerst in Oostvliet praktizeerde, zoals Banga veronderstelt.⁴²

5. De verwantschap met de families Bartholinus en Worms

De verwantschap met de families Bartholinus en Worms is niet duidelijk, want de door Porter opgestelde stambomen van deze families vermelden geen Bartelings, een, vermoedelijk met de Finckes verwant, Deens geslacht.⁴⁸ De 'neven', Thomas Bartholinus (1616-1680) en Willem Worms (1623-1685), zijn op zijn hoogst verre bloedverwanten geweest: 'des cousins à la mode de Bretagne'. Een andere 'neef' is Thomas Finckius, 'Raeds-heer der Doorluchtige uytheemsche studeerende Natie in de vermaarde Hooghe School te Padua', aan wie Jan Blasius zijn blijspel *De edelmoedige Vijanden* (1659) opdraagt. In geen geval echter was Thomas Bartholinus de zwager van Gerard Blasius, zoals Kruytzer beweert.⁴⁹ Als Blasius Bartholinus' *Spicilegia bina ex vasis lymphatici* in 1661 publiceert, noemt hij hem in zijn met lof overladen opdracht alleen: 'amicus fautor-

que meus incomparabilis', maar in een brief aan Hoboken (1662): 'affinum meum suspiciendum'.

Athenaeum en Geneeskunde na Blasius' dood

1. De opvolger van Blasius

In 1679, toen er nog zes professoren waren, werd besloten dit aantal tot drie terug te brengen,¹⁵ maar dit besluit bleef onuitgevoerd.⁵ Voor de geneeskunde werd Petrus Bernagie (1656-1699) aangesteld, aanvankelijk als 'voorlezer'. Zijn benoeming tot gewoon hoogleraar geschiedde op 29 maart 1692, datum die Van Lennep heeft misleid als hij meende hieruit te mogen besluiten dat Blasius enkele dagen vroeger overleed. Bernagie promoveerde te Harderwijk op *De Chylificatione* (1672). Hij kreeg op 8 januari 1689 toestemming,

'Met kennisse van de E. Heer Professor Frederick Ruysch eenige chirurgicale lessen op onze gildekamer te doen sonder daarvoor eenig gelt te geniete of te pretendere en hij hield syn inlydinge op 26 april 1689.'⁵⁰

Evenals Jan Blasius (en Bidloo!) was hij hoofdbestuurder van de Amsterdamse Schouwburg; ook is hij de auteur van een twaalftal drama's en zinne- of kluchtspelen, waarvan sommige (*Arminius*, *Beschermer van de Duytsche Vrijheid*, 1686; *Het studente-leven te Franeker*, 1684 en *De goê Vrouw*, 1686) een eeuw lang op het repertoire zijn gebleven. Zij zijn geschreven in een zonderlinge versmaat 'ter vordering van de Deugd en goede zeden en bestraffing der Fouten'.^{51 52} Zijn vriend, de dichter Pluimers bezorgde hem een graf-schrift:

'Hier ligt Bernagie, zacht van aard, en schuw van twist:

Men vraag niet wat hy wist, verricht heeft of beschreven:

't Waar kunst te noemen iets het geen hy niet en wist;

Zyn yver heeft zyn geest te grooten werk geeven;

Die geest, verheerlykt, en van aardsche last bevryt

Leeft in de vreugde van een eindeloze tyd.'⁵³

Te oordelen naar de, onder zijn voorzitterschap in het Athenaeum gehouden, disputaties had Bernagie veel belangstelling voor de geschiedenis van de geneeskunde.

Zijn 'respondentes' behandelden de volgende onderwerpen: *Medicinae origo* (J. Wesling, 1693), *Medicinae Progressus* (S. Solinus, 1693); *De Constitutione Medicinae* (H. Ruysch, 1694); *De Constitutione Disciplinae Medicinae* (A. Waesthoven, 1697); *De Vertigine* (J. Stuhlmann, 1699).

Exemplaren hiervan bevinden zich in The British Library.

Als medicus stond Bernagie in hoog aanzien: Ruysch noemt hem 'Med. Doctor expertissimus'. Hij schreef twee brieven aan Bontekoe, waarin hij diens denkbeelden over de koorts en het theedrinken bestreed. Volgens Stokvis, die Bernagie zeer streng heeft beoordeeld, zijn deze brieven verloren gegaan.⁴⁵

2. Verval en wederopbloei

Wegens de noodzaak tot bezuiniging kreeg Bernagie geen opvolger. Wel werd Theodorus Maykens tot lector in de geneeskunde aangesteld, maar het is onbekend voor hoelang. Pas op 23 januari 1755 werd het prelectoraat van het chirurgijngilde met de Doorluchtige School verbonden. Toen werd Willem Roëll (1700-1775) hoogleraar voor de vakken anatomie en heelkunde en Burman (1734-1793) voor botanie. Roëll bedankte echter al spoedig en in zijn plaats werd Pieter Camper (1722-1789) op 28 april 1755 benoemd. Op aandringen van zijn vrouw nam deze al op 10 januari 1758 ontslag om op zijn landgoed Klein-Lankum bij Franeker te gaan rentenieren.⁵⁴ Hij werd opgevolgd door Volkert Snip (1733-1771) en daarna door Andreas Bonn (1738-1818).

Conclusies

1. Gerard Blasius is niet op 25 maart 1692 gestorven – zoals Van Lennep beweerde¹⁷ – maar in 1682: op 26 september van dat jaar werd hij begraven.
2. Ook zijn jongere broer Johan Leonard Blasius, rechtsgeleerde, dichter en toneelschrijver, heeft zich – evenals zijn zoon Abraham – door diverse vertalingen voor de geneeskunde verdienstelijk gemaakt.
3. Van Thomas Bartholinus is Gerard Blasius geen zwager, noch een 'neef', maar een verre bloedverwant.
4. Nadat hij te Amsterdam enkele jaren geneeskundig onderwijs had gegeven zonder officiële benoeming, werd Gerard Blasius aan het Athenaeum achtereenvolgens aangesteld tot 'praelector' (1659), buitengewoon hoogleraar (1660) en gewoon hoogleraar (1666).
5. In tegenstelling tot hetgeen Van Eeghen vermeldt,⁵⁵ zijn er disputaties bewaard gebleven, die door Gerard Blasius of door zijn opvolger Bernagie werden geleid. Zij zijn van belang voor de zeventiende-eeuwse geschiedenis van het Athenaeum en zij berusten in The British Library: een twintigtal van Blasius en vijf van Bernagie.
6. Gerard Blasius is niet alleen de eerste, maar ook – wegens het grote aantal didactische werken dat hij schreef en die wij in een volgend artikel zullen bespreken – de voornaamste professor medici-

nae aan het Amsterdamse Athenaeum, vooraleer in het midden van de achttiende eeuw de leerstoel voor de geneeskunde werd verbonden met het prelectoraat van het Chirurgijngilde.

(wordt vervolgd)

Summary:

Title: A Dutch vulgarizer of facial anatomy: Gerard Blasius (1626-1682-1982).

Keywords: History – Anatomy /Embryology – General medicine – Gerard Blasius

Gerard Blasius is the first professor of medicine at the Athenaeum Illustre of Amsterdam, founded in 1632 (university since 1877). He was probably born in 1626 and died in september 1682, not in 1692 as generally is stated. He was a pupil of Albert Kyper, Falcoburgius, Heurnius and Walaeus at the Faculty of medicine of the University of Leyden. Blasius wrote or edited 30 books on anatomy or medicine and founded a 'Collegium privatum' for the study of anatomy in Amsterdam. In his house Niels Stensen discovered the parotid duct (1660). His brother Johan Blasius, advocate and man of letters, was also interested in medicine. They were allied tot the Bartholins of Copenhagen.

Literatuur:

1. *Vondel J van den*. Volledige dichtwerken en oorspronkelijk proza, verzorgd en ingeleid door A. Verwey. Amsterdam: H. J. W. Becht, 1937.
2. *Bartholinus T*. Spicilgia bina ex vasis lymphaticis. Amstelaedami apud Petrum Vandenberg sub signa Montis Parnassi, 1661.
3. *Rooyens GJ*. Godsdienstige rede gehouden bij het tweede eeuwfeest der doorluchtige School van Amsterdam. In: Lennep J van, Gedenkboek der plechtige viering van het tweehonderdjarig bestaan der doorluchtige School te Amsterdam. Amsterdam: P. Meyer Warnars, 1832.
4. *Orville JP d'*. Illustris Amstelodamensis Athenai Memorabilia. Amstelodami apud J Müller et Socium, 1832.
5. *Jorissen T*. Het verleden der Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Fr. Müller, 1882.
6. *Winkel JW te*. Album Academicum van het Athenaeum Illustre en van de Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: R. de Vries, 1913.
7. *Idenburg JP*. Van Athenaeum tot Universiteit. Uitgegeven door de curatoren van de Universiteit van Amsterdam. Amsterdam, 1927.
8. *Brugmans H et al*. Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam 1632-1932. Amsterdam: Amsterdamse Stadsdrukkerij, 1932.
9. *Eeghen IH van*. Het illustere begin van het Athenaeum. Drie opstellen. Amsterdam,

- 1957.
10. *Woude S van der*. Inleiding tot C. Barlaeus, Mercator Sapiens. Amsterdam: Universiteitsbibliotheek, 1967.
 11. *Heesakkers C*. Het Athenaeum Illustre en zijn eerste hoogleraren (Vossius en Barlaeus). Amsterdam: Ed. Universiteit, 1982.
 12. *Lindeboom GA*. Medical education in The Netherlands (1575-1750). In: O'Malley, The history of medical education. Berkeley: University of California Press, 1970.
 13. *Eeghen IH van*. Van gasthuis tot academisch ziekenhuis. In: Moulin D de, Vier eeuwen Amsterdams Binnengasthuis. Amsterdam, 1981: 47-104.
 14. *Scholte JH*. De Agnietenkapel. Gedenkboek. Amsterdam: Stadsdrukkerij, 1921.
 15. *Commelyn I*. Beschrijving van Amsterdam. t' Amsterdam 1665.
 16. *Wagenaar J*. Amsterdam in syn opkomst, aanwas, geschiedenissen, voorregten, Koophandel, Gebouwen, Kerkenstaat, Scholen, Schutterye, Gilden en Regeeringe beschreeven in drie stukken. Amsterdam: Isaak Tirion, 1760.
 17. *Lenep DJ van*. Annotatio ad secularum orationem d' Orvellii. Amstelodami apud J. Müller et Socium, 1832.
 18. *Gysel C. A.* Senguerdien en zijn wijsgerige verhandeling 'De Dentibus'. Ned Tijdschr Tandheelkd 1978; 85: 468-470.
 19. *Stomps T*. De Hortus. In: Brugmans H et al., Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam 1632-1932. Amsterdam: Amsterdamsche Stadsdrukkerij, 1932.
 20. *Groshans GPF*. Het onderwijs in de geneeskunde te Leiden in 1663. Tijdschr Ned Maatsch Bevord Geneeskd 1854; 7: 1-48, p. 21.
 21. *Hellinga G*. De betekenis van het Amsterdamsche St. Pietersgasthuis voor het ontleedkundig onderwijs in vroeger tijden. Ned Tijdschr Geneeskd 1933; 77: 4857-67.
 22. *Zeeman WPC*. Geschiedenis van het onderwijs in de geneeskunde. In: Brugmans H et al., Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam 1632-1932. Amsterdam: Amsterdamsche Stadsdrukkerij, 1932: 163-224.
 23. *Woerdeman MW*. De anatomie. In: Brugmans H et al., Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam 1632-1932. Amsterdam: Amsterdamsche Stadsdrukkerij, 1932: 407-415.
 24. *Nuyens BW*. Het ontleedkundig onderwijs en de geschilderde anatomische lessen van het Chirurgijns Gilde te Amsterdam in de jaren 1550 tot 1798. Jaarverslag Kon. Oudheidkundig Genootschap, 1928: 73.
 25. *Saskia A et al*. Vondels Inwydinge van 't Stadhuis 't Amsterdam. Muiderberg: Dirk Coutinho, 1982.
 26. *Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae 1575-1578*. Hagae comitum apud M. Nijhoff, 1875.
 27. *Paquot JP*. Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des dix-sept provinces des Pays-Bas. Louvain: Imprimerie Academique, 1765.
 28. *Portal A*. Histoire de l'anatomie et de la chirurgie. Paris: P. Fr. Didot le Jeune, 1770.
 29. *Gysel C*. Thomas Bartholinus 1616-1680-1980, zijn Nederlandse relaties en de tandheelkunde, deel I en II. Ned Tijdschr Tandheelkd 1982; 89: 39-43, 414-419.
 30. *Molhuysen PC*. Bronnen tot de geschiedenis der Leidsche Universiteit. Den Haag: M. Nijhoff, 1913-1924.
 31. *Lint GJ de*. Atlas van de geschiedenis der geneeskunde I. De ontleedkunde. Amsterdam: S.L. van Looy-Menno Herzberger, 1925.
 32. *Dobson J*. Anatomical eponyms. Edinburgh: Livingstone, 1962.
 33. *Burger CP*. De Stedelijke Bibliotheek. In: Brugmans H et al., Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam 1632-1932. Amsterdam: Amsterdamsche Stadsdrukkerij, 1932.
 34. *Lindeboom GA*. Geschiedenis van de medische wetenschap in Nederland. Bussum: Fibula-Van Dishoeck, 1972.
 35. *Matthias G*. Conspectus historiae medicorum chronologicus. Göttingen: 1761.
 36. *Eloy NF*. Dictionnaire historique de la médecine ancienne et moderne IV. Mons, 1778: 96.
 37. *Chéreau A*. Les trois Blaes. In: Dechambre A, Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales. Paris: P. Asselin et G. Masson, 1868.
 38. *Stokvis BJ*. Twee bladzijden uit het Geneesen natuurkundig onderwijs te Amsterdam. Jaarboek der Universiteit van Amsterdam, 1892.
 39. *Aa J van der*. Biografisch Woordenboek der Nederlanden. Haarlem, 1852.
 40. *Winkel J te*. Bladzijden uit de geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde. Haarlem: De Erven F. Bohn, 1881.
 41. *Mulder*. Artikel G. Blasius in Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, 1927.
 42. *Theissen J*. Levensberichten van professoren en lectoren. In: Brugmans H et al., Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam 1632-1932. Amsterdam: Amsterdamsche Stadsdrukkerij, 1932: 535-551.
 43. *Braches E*. Catalogus bij de tentoonstelling 'Twee helden die der dingen diept' en steilt afpeilen', ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Universiteitsbibliotheek, 1982.
 44. *Banga J*. Geschiedenis van de Geneeskunde. Leeuwarden: W. Eekhoff, 1868. Facsimile herdruk, Schiedam: Interbook International, 1975.
 45. *Verduin PA*. Heelkundige waarnemingen. Tweede aanhangsel bij Scultetus' Wapenshuis, vertaald door G. Dichten. Amsterdam, 1748.
 46. *Epen DG van*. Album Studiosorum Academiae Gelre-Zutphanicae 1648-1818. Hagae comitis apud J. Hoekstra, 1904.
 47. *Lobies JP*. Index bio-bibliographicus notorum hominum. Osnabrück: Biblio Verlag, 1980.
 48. *Porter JH*. The Bartolins. A seventeenth Century Family Study. Med Hist Artbook, 1964.
 49. *Kruytzer EM*. N. Stensen, anatoom en geoloog. Natuurhist Maandblad 1964; 53: 175-188.
 50. *Helten WE van*. Inleiding bij P. Bernagie's 'Studente-Leven en Goê Vrouw'. Rotterdam: J.H. Dunk, 1871.
 51. *Dominicus FC*. Inleiding tot twee kluchtspeelen: Bernagie 'Het studentenleven'; Langendijk P.: 'De wiskunstenaars'. Blaricum: De Waelburgh, 1926.
 52. *Worp JA*. Geschiedenis van het drama en van het toneel in Nederland. Groningen: Wolters, 1932.
 53. *Pluimers J*. Gedichten, tweede deel. Leiden: Janssoons en Van der Aa, 1723: 98.
 54. *Gysel C*. Autour de Camper et de 'son' angle facial. L'orthodontie française, 1980.
 55. *Eeghen IH van*. De historische verzameling der Universiteit van Amsterdam. Amsterdam, 1954.

Januari 1983.

C. Huysmanslaan 69,
2020 Antwerpen,
België.